

20. Marton, *i. m.*

21. Glatz Zoltán jelentése, Yad Vashem, M-20/95. A kolozsvári és a környékbeli zsidó közösség sorsáról további részleteket lásd *A kolozsvári zsidóság emlékkönyve*. Lásd még *Zikkaron netsah le'kehila ha'kedosha Kolozhvar-Klauzenburg asher nehreva ba'shoa*. Szerk.: Sh. Zimroni és Y. Schwartz. Former Residents of Kolozsvár in Israel, Tel-Aviv, 1968, 118. o. Magyar és héber nyelvű sokszorosítás. Lásd még Pollák Eszter (770/184), Salamon Ferdinánd (774/2872) és Weisz S. (775/3115) személyes beszámolóját a YIVO-ban.

22. *Ellenzék*, 1944. május 15., 5. o. Lásd még *Estilap*, 1944. május 16.

23. Lásd a 6. függelékét.

24. *Ellenzék*, 1944. július 17., 3. o.

25. Michael Bar-On személyes közlése. További részleteket lásd *Szamosújvár, Iklód és környéke*. Szerk.: Michael Bar-On. (Németül.) Izsák Efrájim és Fia, Tel-Aviv, 1971, 90 + 190 o. A 157–182. oldalon található a Szamosújvári járás különböző községeiből mártírhaltalt halt zsidók névsora.

26. *Genocide and Retribution*, 187. o. Egy forrás szerint a gettóparancsnok Berecki Ernő lett volna. A szamosújvári gettóról további részleteket közöl Alexandru Kalmár, in: *Dosar Nr. 40029*, 10. kötet, 48. o., és 23. kötet, 123. o.

27. „*Volt egyszer egy Dés...*” Szerk.: Singer Zoltán. A Dés és Vidékéről Elszármazottak Landsmannschaftja. Tel-Aviv, é. n., 426–427., 432. o. A háború után Vékás öngyilkos lett.

28. *Uo.*

29. Ferenczy május 10-i jelentése. Israel Police, Bureau 06, Eichmann Trial 1317. dok.

30. 1941-ben Dés összlakossága 16 353 volt, ebből zsidó 3719. 1947-ben a városban 1020 zsidó élt, azokkal együtt, kik a szomszéd falvakból és Románia egyéb részeiből költöztek ide. *Avezärile evreilor*, 201–107. o. A gettósítás idején a hitközségnek 3266 tagja volt. (További több száz férfi munkaszolgálatos-egységekben szolgált.) Röviddel a zsidóellenes akciók megkezdése előtt a hatóságok utasítására névsorba vettek 3266 zsidót (egy példánya a szerző birtokában van). Csak 239-en tértek vissza a háború után. „*Volt egyszer egy Dés...*” 459. o. A dési zsidó mártírok részleges névsorát lásd *uo.*, 465–542. o.

31. E járási székhelyek és a szomszéd falvak zsidó hitközségeiről, többek között Alórról, Alsó-Ilosvárol, Apanagyfaluról, Domokosról, Felórról, Galgóról, Ispánmezőről, Kaczkóról, Kosályról, Mikeházáról, Somkerékről és Szőcsről további részletek *uo.*, 291–459., 616–625. o. Ugyanez a forrás sorolja fel Szolnok-Doboka (Szamos) vármegye összes zsidók lakta települését, statisztikai adatokat közül 1857-ből, 1886-ból, 1891-ből, 1930-ból, 1944-ből és 1946-ból (178–186. o.), valamint név szerint felsorolja Bethlen, Magyarláros, Nagyilonda, Retteg és néhány kisebb szomszédos község zsidó vértanúit (543–590. o.).

32. Ferenczy 1944. május 5-i jelentése.

33. *Uő* 1944. május 6.

34. *Uő* 1944. május 7.

35. E személyek tevékenységének részleteiről lásd *Genocide and Retribution*, 178–187. o. Lásd még *Dosar Nr. 40029*, 9–10. kötet és 23. kötet, 109–123. o. Különösen Friedman Mór (9. kötet, 235–236., 241–243. o.), valamint Weinberger Emanuel valamomása (1. kötet, 2. rész, 730–731. o., illetve 9. kötet, 241. o.) érdemel figyelmet.

36. *Genocide and Retribution*, 185–187. o.

37. Ferenczy 1944. május 6-i jelentése. 1944. május 8-i táviratában Veesenmayer